

HATİPOĞLU, Vecihe,(1972)
Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü, 2.Baskı,
TDK Yayınları, Ankara, Türk
Tarih Kurumu Basımevi.

Ankara Üniversitesi, Ankara, Türk-
çe kursu Yayınları.

HENGİRMEN, Mehmet,(2007)
Türkçe Dilbilgisi, 9.Baskı, Ankara
,Ünal Ofest .

KAVAS,Yakup,(1989),*Türkçe
Sözlük*, İstanbul, Şefik Matbaası.

KORKMAZ, Zeynep,(2003)
Türkiye Türkçesi Grameri,
Ankara,TDK Yayınları.

_____,(2010) *Gra-
mer Terimleri Sözlüğü*, 4.Baskı,
Ankara, Şenol Matbaacılık.

TÜRK Dil Kurumu,(2005),
Türkçe Sözlük, 10.Baskı, Ankara
,TDK Yayınları.

_____,(2009) ,*Ya-
zım Kılavuzu*, 26.Baskı, Ankara,
TDK Yayınları.

ZÜLFİKAR, Hamza ,(1980),
Yabancılar için Türkçe Dilbilgisi,

BİRİNCİ, Necati ve YETİŞ, Kazım; (Ortak Yapım), (2005), *Mükemmel Osmanlı Lugati*, 2.Baskı, Ankara: AÜ. Basımevi.

CUMA İmad Ali, (2006), *el-Kavâ'idi l'-Luğati 'l-Arabiyye*, el-Riyad, Dâr en-nafâis'lineşir.

DEMİR, Nurattin ve YILMAZ, Emine; (Ortak Yapım) ,(2006), *Türk Dili*, 3.Baskı, , Ankara, Grafik Ofset.

DEMİR, Tufan, (2006),*Türkçe Dilbilgisi*, Ankara, Pozitif Matbaacılık,.

EDİSKUN, Haydar, (2010) ,*Türk Dilbilgisi*, 12. Baskı, İstanbul ,Remzi Basımevi.

ERGİN, Muharrem,(2002),*Türk Dilbilgisi*, İstanbul, Bayrak Basımevi.

EL-BEDRAVI Zehran ,(2008), *İlmi il-Luğa et-Takabüli*,kahire, Dâr el-Afak el-Arabiyye lineşir.

ES-SIYYID Ahmed el-Hâşimi,(1936),*el-Kavâ'idi el- Esâsiye l'-Luğati 'l-Arabiyye*, Beyrut, Dâr el-kutup el-ilmiye.

EŞ-ŞEVA Eymen Abdulrazak (2007),*el-Mebeniyyi l'lMechûl fi el-Luğati 'l-Arabiyya* ,Beyrut, Lisan'larab kütüphanesi.

Et-Tâyip Mehmet,(1999),*İ'râb el- Kur'an-ı el- Kerim*, Beyrut ,Dâr en-nafâis'lineşir .

Fono Açık Öğretim Kurumu Yayınları ,(2006) ,*Arapça Dilbilgisi*,İstanbul, Fono yayın evi.

GENCAN, Tahir Necati, 2001, *Türkçe Dilbilgisi*, TDK Yay., İstanbul, Fen Fakültesi, Döner (Sermaye) Basımevi,.

ĞALAYİNİ Mustafa,(1987), *Câmi 'u d-Dürûsi el-Arabiyya III*, Beyrut, el-'Asriyye 'lineşir.

İBNI Cinni,(1955), *el-Hasâis*, Mısır, Dâr el-Ma'sur 'lineşir.

Sonuç

Arapça ve Türkçe’de edilgen çatılı fiil uygulamalı olarak karşılaştırmalı bir inceleme yaparak en vardığımız sonuçları şöyle sıralayabiliriz:

1.Arapça’da ve Türkçe’de edilgen fiil öznesi zikredilmeyen fiile denir.

2. Arapça’da edilgen fiil mâzi ,mûzari ve sâhih fiillerin hareketlerini (ötre,fetha,esre) değişmesiyle türetilir. Türkçede ise ,fiil köklerine –l(il)-n(in) yapım eki getirilerek türetilir.

3. Arapça’da ve Türkçe’de etken cümlesini edilgene dönüştürüldüğünde fâil (özne) hazfedilir, yerine nâib fâil (sözde özne) geçer, fiili edilgen yapılıdır.

4. Arapça’da edilgen fiil sadece geçişli fiilden türetilir. Türkçe’de geçişli ve geçişsiz fiilden türetilir.

5.Yusuf suresindeki mechûl fiil-

leri ele alınarak incelenmiştir .çok sayıda Arapça’da mechûl mâzi ve mûzari fiil tespit edilmiş ve bunların Türkçe’de karşılığı verilmiştir.

Hulâsa, edilgen fiil Arapça’da ve Türkçe’de anlam ve kullanım bakımından benzerlik yönleri vardır; yapı ve türetilme bakımından ise farklı olduklarını belirtmiştir.

Kaynakça

Kur’an-ı Kerim, (2013), Sûriye,Müesseset Dâr eş-Şürbeci Li’tebâa ve en-Neşr.

ALTUNTAŞ Halil ve ŞAHİN Muzaffer , (2011), *Kur’an-ı Kerim Türkçe Meâli* ,Ankara, Diyanet işleri başkanlığı yayınları,yenigün matbaacılık.

BANGUOĞLU, Tahsin, (1990) ,*Türkçenin Grameri*, Ankara ,TTK Basımevi.

BİLGEGİL, M.Kaya, (1984), *Türkçe Dilbilgisi*, 3.Basım, İstanbul ,Dergâh Yayınları.

Tablo 1. *Yusuf Suresinde Ele Alınan ve İncelenen Edilgen Fiiller:*

<i>Ar.edilgen fiil</i>	<i>Türü</i>	<i>Tür. edilgen fiil</i>	<i>Türü</i>	<i>Âyet num-rası</i>	<i>Ar. / Tür. nâib fâil</i>
يُسْجَنُ	mûzari fiil	zindana atılmak	İsmi masdar	25	nâib fâil o (هو)
قُدَّ	mâzi fiil	yırtılmışsa	görülme- yen geçmiş zama- nın şartı	26	nâib fâil (هو) o/gömlek
قُدَّ	mâzi fiil	yırtılmışsa	görülme- yen geçmiş zama- nın şartı	27	nâib fâil (هو) o/ gömlek
لَيُسْجَنَنَّ	mûzari fiil	zindana atılacak	gelecek zaman	32	nâib fâil o (هو)
تَرْزُقَانِه	mûzari fiil	/	/	37	nâib fâil (إِ) elif harfi
فَيُصَلَّبُ	mûzari fiil	asılacak	gelecek zaman	41	nâib fâil o (هو)
يُعَاتُ	mûzari fiil	/	/	49	nâib fâil in-/(الناس) sanlar
مُنْعَ	mâzi fiil	veril- meyecek	gelecek zaman	63	nâib fâil zahire/(الكل)
رُدَّتْ	mâzi fiil	geri verildiğini	ortaç	65	nâib fâil (البيعت)
يُخَاطَ	mûzari fiil	Kuşatılıp	ulaç	66	nâib fâil (يَكْمُ)
وُجِدَ	mâzi fiil	bulunursa	geniş zama- nın şartı	75	nâib fâil (هو) o/su kapı
كُذِّبُوا	mâzi fiil	yalanlandık- larını	ortaç	110	nâib fâil (و) vav harfi
نَجِيَ	mâzi fiil	kurtuluşa erdirildi	görülen geç- miş zaman	110	nâib fâil kim- /(مَنْ) seler
يُرَدُّ	mûzari fiil	geri çevrile- mez	geniş zaman	110	nâib fâil يَأْسُ suçlular/
يُفْتَرَى	mûzari fiil	uydurulabi- lecek	gelecek zaman	111	nâib fâil (هو) o / bir söz

۱۰. (قَالَ لَنْ أَرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتَّى تُؤْتُونِ مَوْثِقًا مِّنَ اللَّهِ لَتَأْتُنَّنِي بِهِ إِلَّا أَن يُحَاطَ بِكُمْ فَلَمَّا آتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ قَالَ اللَّهُ عَلَى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ).

“ Babaları, “**Kuşatılıp** çaresiz durumda kalmanız hariç, onu bana geri getireceğinize dair Allah adına sağlam bir söz vermedikçe, onu sizinle göndermeyeceğim” dedi. Ona güvencelerini verdiklerinde, “Allah söylediklerimize vekildir” dedi”. (12/66)

۱۱. (قَالُوا جَزَاؤُهُ مَن وُجِدَ فِي رَحْلِهِ فَهُوَ جَزَاؤُهُ كَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ)

“Onlar da: «Cezası, su kabı kimin yükünde **bulunursa**, o kimsenin kendisi(nin alıkonması) onun cezasıdır. Biz zalimleri böyle cezalandırırız” dediler.”. (12/75)

۱۲. (حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْأَسَ الرُّسُلُ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِّبُوا جَاءَهُمْ نَصْرُنَا فَنُجِّيَ مَن نَّشَاءُ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ)

“Nihayet peygamberler ümitlerini kesecek hâle gelip **yalanlandıklarını** düşündükleri sırada, onlara yardımımız geldi de, böylece dilediğimiz kimse-ler **kurtuluşa erdirildi**. Azabımız ise, suçlular topluluğundan **geri çevrilemez**.”(12/110).

۱۳. (لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَىٰ وَلَكِن تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّلْقَوْمِ الْمُؤْمِنِينَ)

“Andolsun ki, onların kıssalarında akıl sahipleri için ibret vardır. Kur'an, **uydurulabilecek** bir söz değildir. Fakat kendinden öncekileri tasdik eden, her şeyi ayrı ayrı açıklayan ve inanan bir toplum için de bir yol gösterici ve bir rahmettir.”(12/111)

“Yûsuf dedi ki: “Sizin yiyeceğiniz yemek size gelmeden önce, onun ne olduğunu bildiririm. Bu, bana Rabbimin öğrettiklerindendir. Ben, Allah’a inanmayan ve ahireti inkâr eden bir milletin dinini bıraktım.” (12/37)

٦. (يَا صَاحِبِي السِّجْنِ أَمَا أَحَدُكُمَا فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا وَأَمَا الْآخَرُ فَيُصَلِّبُ فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَأْسِهِ فَضَيَّ الْأَمْرَ الَّذِي فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ)

“Ey zindan arkadaşlarım! (Rüyanızın yorumuna gelince,) biriniz efendisine şarap sunacak, diğeri ise **asılacak** ve kuşlar başından yiyecektir. Yorumunu sorduğunuz iş böylece kesinleşmiştir.” (12/41)

٧. (ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَعْرِضُونَ).

“Sonra bunun ardından insanların **yağmura kavuşacağı** bir yıl gelecek. O zaman (bol rızka kavuşup) sıra ve yağ sıkacaklar.” (12/49)

٨. (فَلَمَّا رَجَعُوا إِلَىٰ أَبْنِهِمْ قَالُوا يَا أَبَانَا مُنِعَ مِنَّا الْكَيْلُ فَأَرْسِلْ مَعَنَا آخَانًا نَّكَتُلْ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ)

“Onlar, babalarına döndüklerinde, «Ey babamız! Bize artık zahire **verilmeyecek**. Kardeşimizi (Bünyamin’i) bizimle gönder ki zahire alalım. Onu biz elbette koruruz” dediler.” (12/63)

٩. (وَلَمَّا فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ وَجَدُوا بِضَاعَتَهُمْ رُدَّتْ إِلَيْهِمْ قَالُوا يَا أَبَانَا مَا نَبْغِي هَذِهِ بِضَاعَتُنَا رُدَّتْ إِلَيْنَا وَنَمِيرُ أَهْلَنَا وَنَحْفَظُ أَخَانًا وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ ذَلِكَ كَيْلٌ يَسِيرٌ)

“Yüklerini açıp zahire bedellerinin kendilerine **geri verildiğini** gördüler. “Ey babamız! Daha ne isteriz? İşte ödediğimiz bedeller de bize **geri verilmiş**. Onunla yine ailemize yiyecek getirir, kardeşimizi korur ve bir deve yükü zahire de fazladan alırız. Çünkü bu getirdiğimiz az bir zahiredir” dediler”.. (12/65)

Rahman ve Rahim Allah'ın Adıyla

۱. (وَاسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِنْ دُبُرٍ وَأَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَى الْبَابِ قَالَتْ مَا جَزَاءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوءًا إِلَّا أَنْ يُسْجَنَ أَوْ عَذَابٌ أَلِيمٌ)

“İkisi de kapıya koştular. Kadın, Yûsuf’un gömleğini arkadan yırttı. Kapının yanında hanımın efendisine raştıldılar. Kadın dedi ki: “Senin ailene kötülük yapmak isteyeninin cezası, ancak **zindana atılmak** veya can yakıcı bir azaptır” (12/25))

۲. (قَالَ هِيَ رَأَوْنِي عَنْ نَفْسِي وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ أَهْلِهَا إِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ قُبُلٍ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكَاذِبِينَ)
“Yûsuf, «O, benden arzusunu elde etmek istedi» dedi. Kadının ailesinden bir şahit de şöyle şahitlik etti: «Eğer onun gömleği önden **yırtılmışsa**, kadın doğru söylemiştir, o (Yûsuf) yalancılardandır.” (12/26)

۳. (وَإِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ)

“Eğer gömleği arkadan **yırtılmışsa**, kadın yalan söylemiştir. O (Yûsuf) ise, doğru söyleyenlerdendir.” (12/27)

۴. (قَالَتْ فَذَلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَنِي فِيهِ وَلَقَدْ رَاودْنَاهُ عَنْ نَفْسِهِ فاستَعَصَمَ وَلَئِنْ لَّمْ يَفْعَلْ مَا أَمَرُهُ لَيُسْجَنَنَّ وَلَيَكُونًا مِّنَ الصَّاغِرِينَ)

“Bunun üzerine kadın onlara dedi ki: “İşte bu, beni hakkında kınadığınız kimsedir. Andolsun, ben ondan murad almak istedim. Fakat o, iffetinden dolayı bundan kaçındı. Andolsun, eğer emrettiğimi yapmazsa, mutlaka **zindana atılacak** ve zillate uğrayanlardan olacak.” (12/32)

۵. (قَالَ لَا يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِهِ إِلَّا نَبَأُكُمَا بِتَأْوِيلِهِ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَكُمَا ذَلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي إِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ)

Sözde Özne

Edilgen fiil cümlesinde özne yerine sözde özne bulunur. “ Edilgen fiilin özne görevini üstlenmiş belirtisiz nesnesine sözde özne denir.” (Hengirmem , 2007:209) Buna göre edilgen cümlelerin olağan öznesi olarak bilinmektedir. “Cümledeki özne fiilden etkilenme durumunda ise fiil edilgen çatı birimi alıp edilgen çatıya geçer.” (Bangu oğlu,1990:413)

.Defler vuruldu

.Sazlar çalındı

Örtülü Özne

Edilgen fiil cümlesinde tümleç olarak görünen fakat gerçekte özne olan kelimeye örtülü özne denir. Bu tür özneler cümlelerde gerçek özneler (-ce) ekini alarak ya da (etkisiyle, tarafından, yardımıyla) gibi kelimelerle birlikte kullanılarak belirtilir.

.Bu karar *ailece* alındı

.Diyet hikayesi *Ömer Seyfettin tarafından* yazılmıştır

Bazı fiillerde edilgen ve dönüşlülük anlamı karışılır. Çünkü dönüşlü çatılı fiil yine (-n,-I) çatı ekleri ile türetilir. Fakat edilgen çatılı fiil cümlesinde sözde özne , dönüşlü çatılı fiil cümlesinde ise gerçek ya da gizli özne bulunur.

Edilgen fiil

Dönüşlü fiil

Çamaşırlar yıkandı

Zeynep yıkandı

Paketler postahanedan alındı

Mehmet bu söze alındı

Yukarıdaki edilgen çatılı cümlelerinde *çamaşırlar* ve *paketler* kelimeleri *sözde öznedir*. Dönüşlü çatılı cümlelerinde ise *Zeynep* ve *Mehmet* kelimeleri *gerçek öznedir*.

Yusuf Suresinde Edilgen Fiil Örnekleri

Yukardaki cümlede görüldüğü gibi **boyadı** etken fiil kökü (boya) sonu ünlü ile bittiği için (n) edilgen çatı eki ile türetilmiştir.

Türkçe’de geçişli etken fiil cümlesini edilgen fiil cümlesine dönüştürmek için ilk önce fiil köküne -(1) l , -(1) n yapım eki getirilir ve özne hazf edilir,yerine Sözde özne (belirtisiz nesne) geçer. “Edilgen fiil cümlesinde nesne belirtisiz olarak yükleme eki almaz.” (Zülfikar ,1980:99)

Örnek:

Geçişli /etken fiil
.Ali postayı götürecektir

Edilgen fiil
.posta götürülecektir

Bu cümlede (Ali) kelimesi öznedir , (postayı) kelimesi belirtili nesnedir, (götür-) kelimesi etken fiil köküdür. Bu cümleyi edilgen fiil cümlesine dönüştürmek için özne olan (Ali) kelimesi hazf edildi, nesne olan (posta) kelimesi belirtisiz nesneye dönüştürüldü, (götürül-) kelimesi edilgen fiile dönüştürülmüştür.

Geçişsiz etken fiil cümlesini edilgen fiil cümlesine dönüştürmek için ilk önce fiil köküne -(1) l , -(1) n yapım eki getirilir ve özne hazf edilir, yerine tümleçler geçer.

Örnek:

Geçişsiz /etken fiil
.Çocuk bu söze güldü

Edilgen fiil
.Bu söze gülündü

Bu cümlede (çocuk) kelimesi öznedir ,(bu söze) kelimesi dolaylı tümleçtir , (gül-) etken fiil köküdür.Bu cümleyi edilgen fiil cümlesine dönüştürmek için; özne olan (çocuk) kelimesi hazf edildi, dolaylı tümleç olan (bu söze) kelimesi öznenin yerine geçmiş , (gülün-) kelimesi ise edilgen fiile dönüştürülmüştür.

Türkçe’de edilgen çatılı fiiller geçişli ve geçişsiz fiillerden türetilir. “Geçişli ve geçişsiz fiillerden -(ı) l , -(ı) n ses uyumuna göre bu ekleri ile kurulan , ancak fiilin gösterdiği işin kimin tarafından yapıldığı belli olmayan, öznesi belirsiz fiil çatısına edilgen çatı denir.” (Korkmaz, 2010, 80) Fakat etken geçişsiz fiili edilgen fiile dönüştürmesinde şu görüş göz önüne alınır: “geçişsiz edilgen fiillerin cümlelerinde özne bulunmaz ve bu fiillerin ancak üçüncü tekil kişileri kullanılır.” (Gencan, 2001: 368)

Türkçe’de edilgen çatılı fiil, yapım ekleri ile türetilir. Bu çatı ekleri, etken çatılı fiillerin kök ya da gövdelerine şu şekilde eklenir:

1- Fiil sonu ünlülerle ve (l) ünsüzü dışında, her hangi bir ünsüzle biten fiil kök ya da gövdelerine -l (il) eki getirelerek türetilir.

<i>Etken fiil</i>	<i>Edilgen fiil</i>
<u>.Serpil penceryi açtı</u>	<u>.Pencere açıldı</u>
özne b.li nesne yüklem	<u>b.siz nesne</u> yüklem
	sözde özne

Yukardaki cümlede açtı etken fiil kökü (aç) sonu ünsüz ile bittiği için (ıl) edilgen çatı eki ile türetilmiştir.

2- Fiil sonu bir ünlü ya da (l) harfi ile biten fiil kök ya da gövdelerine -n (ın) eki getirelerek türetilir.

<i>Etken fiil</i>	<i>Edilgen fiil</i>
<u>.Mehmet evi boyadı</u>	<u>.Ev boyandı</u>
özne b.li nesne yüklem	<u>b.siz nesne</u> yüklem
	sözde özne

Bu bilimsel çalışmada özneye göre çatı grubundan olan edilgen çatılı fiil ele alınacaktır.

Türkçe’de Edilgen Fiil

Türkçe’de fiiller öznenin cümlede bulunması ve bulunmaması bakımından iki çeşide ayrılmaktadır:

1-Etken fiil: Öznesi belli olan fiillere etken fiil denir. Bu durumda fiil herhangi bir çatı eki almamış olur.

<u>Cocuk</u>	<u>sütü</u>	<u>ıçtı.</u>	etken fiil
özne	b.li nesne	yüklem	

2-Edilgen fiil: Özneleri belli olmayan fiillere edilgen fiil denir. Türkçe’de edilgen çatılı fiiller, etken çatılı fiillerden türetilen fiillerdir. Yani Türkçe’de kök durumunda edilgen çatılı fiil yoktur. “Türkçe’de fiillerin tümü aslında etken çatılı fiillerdir. Fiillerin kök ya da gövdelerine -il, -in yapım ekleriyle türetilmiştir.” (Demir,2006,366)

<i>Etken fiil</i>	<i>Edilgen fiil</i>	
almak	alınmak	➤
söylemek	söylenmek	➤

Bazı fiil kökleri edilgen çatılıdır. “İsim soylu kelimelerden -len eki ile türemiş kelimelerin kimisi edilgendir”. (Ediskun,2010,222).

<i>Kelime</i>	<i>Edilgen fiil</i>	
Selam	Selamlan	➤
İmza	İmzalan	➤
Ağaç	Ağaçlan	➤

üçüncü harfleri ötreli yapılır sondan önceki harf esrelenir.

أُسْتَمِيحُ < أَسْتَمَاحُ ، أُسْتَنْتَبُ < أَسْتَنْتَابُ

Örnek:

Mûzari fiilin harfi nâkis-i vâvdan (و) oluşursa vâv harfi (ا) ‘a dönüştürülür ve ilk harfi ötrelenir , son harfi ötreli bırakılır.

Örnek: يَقُولُ < يُقَالُ ، يَبِيعُ < يُبَاغُ

يُسْتَمِيحُ < يَسْتَمَاحُ، يُسْتَنْتَبُ < يَسْتَنْتَابُ

Arapça’da edilgen çatının yapma yolları ile ilgili kural , not ve örnekler verildi. Ele aldığımız bilgileri Arap ve Türk dil bilginlerin görüşlerine dayalıdır. Şimdi de Türkçe’de edilgen çatısını ele alınacaktır.

Türkçe’de Edilgen Çatı

Türkçe’de fiiller özne ve tümleçlere göre yapılarına çeşitli ekler getirilir. “Bu yapım ekleri fiillerin anlamlarını değiştirir.” (Zülfikar,1980: 91)

Bu bakımdan Türkçe’de fiil çatıları iki gruba ayrılır. “Bu gruplar da kendi aralarında dört gruba ayrılmaktadır”(Hengirmen,2007:203) Bu iki grubu şöyle sıralayabiliriz:

A- Nesneye göre çatı

a Geçişli Fiil

b Geçişsiz Fiil

c Ettirgen Fiil

d.Oldurgan Fiil

B- Özneye göre çatı

a Etken Fiil

b.Edilgen fiil

c Dönüştürücü Fiil

d.İşteş Fiil

fiili edilgen fiile dönüştürülmesi ile yapılır.

(edilgen fiil cümlesi) Ders yazıldı كُتِبَ الدرس ; Örnek:

Arapça’da edilgen fiil yapmak için fiiller iki şekilde türetilir “ sahih fiillerde sadece hareketlerin değişmesiyle yapılır,fakat nâkis fiil harfleri değişikliklere uğrar.” (eş-Şeva,2007:69)

Edilgen Mâzi Fiil

Mâzi Fiili edilgen yapmak için fiilin ilk harfi ötre ile harekelenir, orta harfi kesrelenir ve son harfi de fethalı bırakılır.

كَسَرَ < كُسِرَ ، قَتَلَ < قُتِلَ

Örnek:

كُتِبَ < كُتِبَ ، عَلِمَ < عَلِمَ

Görüldüğü gibi örnekteki fiiller edilgen yapılırken ilk harfi ötrelenmiş, orta harfi esrelenmiş ve sonu aynı bırakılmıştır.

Edilgen Mûzari Fiil

Mûzari Fiili edilgen yapmak için fiilin ilk harfi ötre ile harekelenir, sondan bir önceki harfi fetha yapılarak elde edilir.

يُقْتَلُ < يُقْتَلُ ، يُفْتَحُ < يُفْتَحُ

يُفَعِّلُ < يُفَعِّلُ ، يُكْتَبُ < يُكْتَبُ

Görüldüğü gibi örnekteki fiiller edilgen yapılırken ilk harfi ötrelenmiş, sondan bir önceki harfi fetha yapılmış ve sonu aynı bırakılmıştır.

Edilgen Nâkis Fiil

Mâzi fiilin orta harfi nâkis-i eliften (أ) â oluşursa elifi (ي) ‘a dönüştürülür ve ilk harfi esrelenir.

فَالَ < قِيلَ ، بَاعَ < بَاعَ Örnek:

Südâsi mazi fiilin nâkis (أ) elif harfi (ي) ‘a dönüştürülür, hemze ve

Örnek:

سُهِرتَ اللَّيَالِي .geceler uyanık kalındı

Bu cümlede اللَّيَالِي kelimesi zaman zarfı olarak nâib-i fâil yerine fiili anlam bakımından tamamladı.

سِيرَ سِيرٌ طَوِيل .uzuz yürüş yapıldı

Bu cümlede سِيرَ سِيرٌ طَوِيل kelimesi masdar olarak nâib-i fâil yerine fiili anlam bakımından tamamladı.

Etken ve Edilgen Fiil

Arapça'da fiiller öznenin (fâlin) cümlede bulunması ve bulunmaması bakımından iki çeşide ayrılır:

1-Etken fiil (mâ'lum) öznesi cümlede bulunan fiile denir.

Örnek:

كَسَرَ الطِّفْلُ الزَّجَاجَ .Çocuk camı kırdı
كَسَرَ الزَّجَاجَ .Camı kırdı

Birinci cümle etken fiil cümlesidir. Çünkü الطِّفْلُ / Çocuk kelimesi gerçek öznedir.

İkinci cümle yine etken fiil cümlesidir. Ancak هو / o T.3.K zamiri gizli öznedir.

2-Edilgen fiil (mechûl) öznesi cümlede bulunmayan fiile denir. Bu durumda öznenin yerine sözde özne (nâ'ib fâil) geçer. “nâ'ib fâil , ismi merfu olarak edilgen fiil cümlesinde fâili hazfedildekten sonra yerini alır.” (Cuma,2006:34)

Öğrenci dersi yazdı. (etken fiil cümlesi) كَتَبَ الطَّالِبُ الدَّرْسَ ; Örnek:

Bu cümleyi edilgen fiil cümlesi yapmak için ilk önce özne hazfedilir ve

ailesine mensup olarak çekimli bir dil sayılır .Bu dilin en önemli özelliklerinden biri kelime yapısı irap hareketlerinin (ötre,esre,fethe) değişiklikleriyle yapılır. Bu bakımdan Arapça, Türkçe dilbilgisinin her alanında uyumsuzluk görülür

Bu çalışmada konular aşağıdaki başlıklara göre ele alınacaktır

Arapça’da edilgen çatı

Türkçe’de edilgen çatı

Yusuf Suresinde edilgen fiil örnekleri

Arapçada Edilgen Çatı

Arapça’da edilgen çatının konusu asıldan çıkış sayılır. Çünkü cümlelerin her hangi ögesi (özne, nesne, yüklem) hazfedilirse asıldan çıkarılmıştır. Hazf, bir sözü düşürmek, atmak ve zikretmemek anlamına gelir. “ Bu duruma Arapça cesareti

denir”. (İbni cinni, 1955: 354)

Arap dilinin cesareti mechûl fiil konusunda fâili zikredilmediği zaman gösterilir. Fâilin hazfedilme nedenleri şöyle tespit edilmiştir: “Mef’ulün bih’in fiilden etkilendiğine dikkat çekmek için, sözü kısaltmak için, fâil rezil biri olduğu için, . fâilin ismi bilinmediği için, fâilin üzerine korkulduğu için hazfedilir.” (es-Seyyid,1936:120-121)

Arapçada edilgen yapı geçişsiz fiilden türetilmez . çünkü fâili hazfedilirse fiil tek başına anlamsız kalır, onun için geçişli fiilden türetilir. Geçişli bir fiilin mechûl kipi yapmak için , fâili hazfedilir ve yerine nâib-i fâil geçer. Bir cümlede mef’ulün bih bulunmadığı zaman, car ve mecrûr, sıfat, izâfet ,masdar, yer ve zaman zarfı nâib-i fâil yerine olabilir.

Özet

Bu bilimsel çalışma karşılaştırmalı olarak Arapça ve Türkçe’de edilgen çatısı incelenmiştir. Bu iki dil ayrı dil ailesine mensup olduğu için aralarındaki benzerlikler ve farklılıkları göstermeye çalışılmıştır. İlk önce Arapça’daki edilgen çatısının türetilmesi , daha sonra Türkçe’deki edilgen çatısının türetilmesi ele alınmıştır. Çalışmamız uygulamalı olarak Yusuf Suresi seçilerek içinde bulunan Arapça’da edilgen fiil örnekleri çıkarılıp Türkçe’de karşılığı tespit edilmiştir. karşılaştırmalı çalışmalar ana dil ile hedef dilin doğru bir şekilde anlaşılmasında katkısı büyük olur. Ayrıca yabancı bir dil öğretimini net ve kolay bir şekilde gerçekleştirir.

Anahtar sözcükler: Yusuf Suresi, Arapça, Türkçe, Karşılaştırmalı Dil Bilim, Edilgen Çatı.

Giriş

Karşılaştırmalı çalışmalar, karşılaştırmalı dilbilimin en önemli bölümlerinden birisi sayılır. Çünkü bu çalışmalar iki dilin arasındaki bulunan benzerlik ve farklılık yönlerini karşılaştırması yoluyla tercüme işlemini kolaylaştırır ve ana dili yabancı dil ile öğretimini kolay bir şekilde gerçekleştirir. karşılaştırmalı dilbilim, “dilleri birbirleriyle karşılaştırarak aralarındaki benzerlik ve benzemeyen yönlerini tespiti yoluyla, ortak şekillerini farazi olarak ortaya çıkarılmasını ve dil tiplerinin belirlenmesini inceleyen bilim dalıdır.” (Korkmaz, Türkçe, Ural-Altay dil- (2010:141) leri ailesi Altay dalından yer alan eklemli bir dil sayılır. Altay dil ailesi en önemli özelliklerinden kelime yapımı ve çekimi genellikle eklerle yapılır. Arapça ise, Sami dil

Abstract

The research is a study on the passive in Arabic and its corresponding in the Turkish language in Surat Yusuf of the comparative studies that show the similarities and differences between the Arabic language and the Turkish language. In this research we discussed the structure of the unknown in the Arabic language and how it was formulated, and then we addressed the unknown in the Turkish language and how it was formulated, because our research has a practical aspect through the extraction of the unknown in the two languages of the Quran verses in Surat Yusuf. The most important benefits of comparative studies help students learn foreign language in a simplified and clear by knowing the similarities and differences between the two languages. In conclusion, the structure of the unknown in the Arabic language and the Turkish language has a similar face in terms of meaning and use, and differs in terms of formulation and construction of the fact that the Arabic language is considered a language of drainage derived or formulated from the formality of the movements and language Turkish language of adhesion is derived through the suffixes.

Keywords: Surat Yusuf, Arabic, Turkish, Contrastive Linguistics, The Passive

YUSUF SURESİNDE ARAPÇADA EDİLGEN ÇATININ TÜRKÇEDEKİ KARŞILIĞI ÜZERİNE BİR İNCELEME

دراسة حول المبني للمجهول في اللغة العربية وما يقابلها في اللغة التركية في سورة يوسف

A Study About The Passive In Arabic And Its Corresponding In The Turkish Language In Surat Yusuf

م. منى فاضل جهانگیر(*)

Muna Fazıl Cihangir

munafadhil@colang.uobaghdad.edu.iq

المستخلص:

يعد بحثنا الموسوم (دراسة حول المبني للمجهول في اللغة العربية وما يقابلها في اللغة التركية في سورة يوسف) من الدراسات التقابلية التي تبين أوجه التشابه والاختلاف بين اللغات. وهدف بحثنا هذا إبراز أوجه التشابه والاختلاف في صياغة وبناء المبني للمجهول في اللغة العربية واللغة التركية موضحة أهم الفروق بين اللغتين من أجل مساعدة الطلبة في تعلم اللغة التركية بصورة مبسطة وواضحة. تناولنا في بحثنا هذا صياغة المبني للمجهول في اللغة العربية ومن ثم صياغته في اللغة التركية. ولكون المواضيع اللغوية تعتمد الشرح والتوضيح من خلال تطبيقها على الأمثلة، لذلك اخترنا سورة يوسف وعملنا دراسة مقارنة على الأفعال المبنية للمجهول التي وردت في آيات سورة يوسف في اللغتين. وتبين لنا أن المبني للمجهول في اللغة العربية يشبه المبني للمجهول في اللغة التركية من حيث المعنى والاستخدام ويختلف من حيث الصياغة والاشتقاق لكون اللغة العربية لغة تصريفية واللغة التركية لغة التصاقية تشترك الكلمة فيها عن طريق إضافة لواحق إلى جذور الكلمات.

الكلمات المفتاحية: سورة يوسف، اللغة العربية، اللغة التركية، علم اللغة التقابلي، المبني للمجهول.

(*) كلية اللغات / جامعة بغداد/ قسم اللغة التركية.